

Noordelijk Agrarisch Innovatiecentrum

De boer op met concrete projecten

Simon Wijma

De agrarische wereld is meer dan ooit in beweging. De individuele boer staat onder druk van milieueisen, ambtelijke regels, claims op zijn grond voor natuur of huisbouw, dreigende prijsdalingen door de vrije markt, enzovoort.

Het aantal boerenbedrijven in Noord-Nederland loopt nog steeds sterk terug, maar voor de overblijvende ondernemingen is er zeker toekomst; als ze nieuwe wegen willen inslaan. Het

Noordelijk Agrarisch Innovatiecentrum (NAI) in Groningen zet vernieuwende ideeën om in concrete projecten.

Freelance journalist Wijma had een gesprek met Daniël Harssema, projectleider Kwaliteit en Milieu bij het NAI.

De agrarische wereld is meer dan ooit in beweging, foto's Ton Broekhuis

Het Noordelijk Agrarisch Innovatiecentrum is gevestigd aan de Schweitzerlaan. Het uitzicht over dit kantorenpark aan de Groninger stadsrand doet niet direct denken aan de leefwereld van de boer. Ter compensatie hangen in de kantoren overal de fraaie landschapsfoto's van Hans Sas. Veel klei, verweerde koppen en dreigende donkere lichten. Een eenzaam ploegende boer. Het doet denken aan de akkerbouwcrisis van 1991.

Is die crisis echt verleden tijd? Het NAI dankt er

wel zijn bestaan aan, want dit projectbureau werd naar aanleiding van de akkerbouwcrisis (in 1991) opgericht door de Groninger Maatschappij van Landbouw. De Groninger Maatschappij ging, evenals de overige noordelijke standsorganisaties, na diverse fusies op in de Noordelijke Land- en Tuinbouworganisatie NLTO. Het NAI werkt nu als zelfstandige dochteronderneming van de NLTO

in Groningen en Drenthe. Een vergelijkbaar bureau met Friesland als werkgebied is Katalysator uit Leeuwarden, gelieerd aan de FLTO.

Het NAI begon met twee mensen en is uitgegroeid tot een zichzelf bedruipende besloten vennootschap met dertien werknemers. Het innovatiecentrum is werkzaam voor allerlei sectoren, zoals het agrarisch bedrijfsleven, de detailhandel, ingenieursbureaus en banken. Daarnaast biedt het NAI concrete hulp aan boeren om hun bedrijfsvoering te vernieuwen. Vooral de milieu-eisen gaan steeds zwaarder wegen in de landbouw.

Landbouw en milieu

Daniël Harssema (31) verenigt deze twee werelden in zich: 'de' landbouw en 'het' milieu. Na het doorlopen van de HLS in Leeuwarden, richting bedrijfskunde, werkte hij twee jaar bij de Waddenvereniging, onder meer voor het fonds Werk voor de Wadden. In dat kader was hij betrokken bij de veiling Eko-Noord en de nieuwe start van de Terschellinger kaasfabriek. Een kort intermezzo volgde in het bedrijfsleven; hij werd afdelingschef bij CC Friesland, maar al snel werd zijn functie 'weggereorganiseerd'. Vervolgens werkte Harssema voor de NLTO aan duurzame-landbouwprojecten in Drenthe. Toen dit werk bij het NAI werd ondergebracht, verhuisde hij mee, in 1995. Harssema is geboren en getogen in Groningse Winsum. Zijn ouders hadden een fruitteeltbedrijf op het terrein van de vroegere Ripperdaborg. De gemeente kocht de boomgaard halverwege de jaren zeventig vanwege de bouw van de wijk Ripperda, in een tijd dat de Nederlandse fruitteeltsector nauwelijks meer rendeerde: *'De oude Nederlandse rassen uit de hoogstamboomgaard hielden de strijd tegen de oprukkende Franse Golden Delicious niet langer vol'*, herinnert Harssema zich. De belangstelling voor oude fruitrassen neemt tegenwoordig weer toe. Onlangs is het initiatief genomen het overgebleven deel van de boomgaard weer in zijn oude luister te herstellen.

Pioniers

Harssema is als projectleider Kwaliteit en Milieu vooral betrokken bij de opzet en begeleiding van milieusamenwerkingsverbanden (MSV). Hierin

Het gebruik van kunstmest moet zo laag mogelijk blijven

werken groepen agrariërs samen aan verbetering van de productiekwaliteit en het oplossen van problemen bij de bedrijfsvoering. Vermindering van de milieubelasting door de landbouw heeft daarbij prioriteit. Momenteel zijn acht milieusamenwerkingsverbanden actief in Groningen en Drenthe. Om zo'n brede doelstelling als verbetering van kwaliteit en milieu te bereiken, richt Harssema zich vooral op meningsverandering in de agrarische sector, op de lange termijn dus. De milieusamenwerkingsverbanden fungeren daarbij als aanjager. Harssema: *'De rode draad in ons werk is het vertalen van pionierswerk naar een grotere groep boeren. Pioniers redden zichzelf wel, maar het gaat juist om de aansluiting van een grotere groep. Daar moeten vooroordelen worden weggenomen over pioniers en hun werk. Na de pioniers in de kopgroep komen de 'voorlopers', de boeren die 'vooraan in het peloton rijden'. De voorlopers hebben aanzien bij de overige boeren, en zijn dus voor ons ook erg belangrijk.'* De voorbeeldwerking van de relatief kleine projecten, met over het algemeen tussen tien en dertig deelnemende bedrijven, moet tot het gewenste

sneeuwbaaleffect leiden. Op de vraag hoe verandingsgezind de noordelijke agrarische sector anno 1997 is, antwoordt Harssema: *'Het komt er wel, maar het moet van ver komen. Het NAI dient aan te geven waar veranderingen toe leiden, want vernieuwing geeft, net als elders in de samenleving, onzekerheid onder de boeren. Het NAI wil de ontwikkelingen die op de agrarische sector afkomen, in projectvorm gieten. We staan in feite tussen boeren en overheid in. Het aantrekken van subsidies is een belangrijke peiler onder ons werk. We werken altijd in opdracht, want een eigen budget hebben we niet. Van wie de opdracht komt, maakt niet zoveel uit. Projecten geven we zodanig vorm dat ze zelfstandig verder kunnen. Meestal wordt het nu een organisatie, met een eigen rechtsvorm in verband met het aantrekken van subsidies.'*

De kat uit de boom kijken

Een probleem voor het NAI is het realiseren van voldoende projecten. Vaak zijn de middelen van

geldschieters beperkt, en dus moeten meerdere fondsen worden aangesproken. Harssema: *'Een project moet dan regelmatig aan de voorwaarden van verschillende fondsen voldoen, en de gestelde normen mogen elkaar niet bijten'*. Daarnaast is een belangrijk struikelblok dat er vrijwel altijd sprake moet zijn van medefinanciering. Agrariërs moeten zelf meebetalen aan projecten, die vaak ook nog eens op de langere termijn gericht zijn. Dus zijn veel boeren geneigd eerst maar eens de kat uit de boom te kijken. Bovendien zijn juist de lange-termijnontwikkelingen in de landbouw onzeker, zoals het markt- en prijsbeleid van de Europese Unie. Daarnaast zijn er ruimtelijke ontwikkelingen als stadsuitbreidingen, natuurontwikkeling en bosbouw, die allemaal landbouwgrond opeisen. Harssema: *'Maar er is wel een regionaal onderscheid in ontwikkeling. In de zandgebieden staan allerlei zaken meer onder druk dan in de noordelijke kleigebieden met hun grootschalige landbouw. Daar kunnen moderne bedrijven zich voldoende ontwikkelen. Op de Drentse zandgrond kunnen bedrijven zich op een andere manier onderscheiden. Hogere productie is vaak niet goed mogelijk. Dus zoeken we onder meer mogelijkheden in streekproducten, onderhoud van de natuur en agrotourisme'*. Om dit soort initiatieven van de grond te krijgen, worden meestal projecten opgezet in de vorm van een milieusamenwerkingsverband.

Milieusamenwerkingsverbanden

Milieusamenwerkingsverbanden zijn er in allerlei vormen. Voorbeelden zijn het project Aa-Rundveehouderij in het stroomdal van de Drentsche Aa, het MSV Centraal Weidegebied en Haren, en het MSV Mars- en Westerstroom, een samenwerkingsverband van een groep boeren uit Aalden en omgeving. De activiteiten van dit milieusamenwerkingsverband worden financieel ondersteund door de provincie Drenthe, en begeleid door het NAI. Een milieusamenwerkingsverband is een 'ruime jas'; er kan van alles onder vallen: weidevogelbeheer, de ontwikkeling van streekproducten, milieuvriendelijk perceelrandenbeheer, enzovoort. In ieder geval is in alle projecten de mineralenboekhouding erg belangrijk. Harssema: *'De mineralenbalans drukt in cijfers uit wat er in de kringloop van stoffen op een bedrijf gebeurt. De input van kunstmest en krachtvoer willen*

we zo laag mogelijk houden. De output, dat wat het bedrijf verlaat in de vorm van bijvoorbeeld mest en melk, vormt een meer constante factor.'

MSV Mars- en Westerstroom

Het Mars- en Westerstroomgebied is een milieubeschermingsgebied. De landbouw moet dus rekening houden met beperkingen in de bedrijfsvoering. Een van de activiteiten binnen het milieusamenwerkingsverband is een inmiddels afgerond maïsteeltproject. Twaalf boeren en twee loonwerkers hebben hierin samengewerkt onder begeleiding van het NAI. Harssema: *'Maïs is een gewas waar de boer geen omkijken naar wil of kan hebben. De loonwerker doet alles. Loonwerkers en boeren bleken enorm langzaam aan elkaar te werken, want beide partijen dachten dat de ander alleen geïnteresseerd was in zo snel mogelijk werken. We organiseerden groepsdiscussies over bemesting en bestrijdingsmiddelengebruik. Met behulp van de milieumeetlat van het Centrum voor Landbouw en Milieu vergeleken we bedrijven onderling. In de oude situatie werd vaak een zwaar, goedkoop middel gebruikt. Nu wordt eerst gekeken wat voor onkruid er nu eigenlijk groeit, en of spuiten echt nodig is. Er wordt dus gericht gesproken, met meer verfijnde middelen, die overigens wel duurder zijn. Ook mechanische bestrijding is nu een optie op bedrijven met een arbeidsoverschot - bijvoorbeeld vader en zoon. Eenmansbedrijven vallen we er over het algemeen niet mee lastig, want voor veel boeren die alleen werken, is het niet haalbaar. Onkruidbestrijding is nu eenmaal arbeidsintensief, en valt in een voor de melkveehouderij drukke tijd vanwege de grasoogst. Wil de boer mechanisch onkruid bestrijden (om hiermee een spuitgang uit te sparen) dan is de planning van groot belang; het komt vaak op één dag aan. Dus moet je er tijd voor hebben'*, constateert Harssema nuchter. Door het project voldeden de samenwerkende bedrijven al in 1996 aan de normen die het Meerjarenplan Gewasbescherming voor het jaar 2000 aan agrariërs voorschrijft.

De handschoen opgepakt

Het milieusamenwerkingsverband Mars- en Westerstroom is vorig jaar afgerond. Maar de boeren in het maïsteeltproject willen verder. Ze hebben onlangs een vereniging opgericht, die door het NAI

ook in de toekomst begeleid wordt. De groep houdt zich bezig met kunstmestgebruik, veevoerders, bodemvruchtbaarheid en dergelijke. Harssema: *'Een structurele wending is dat de interesse gewekt is voor integratie van het milieu in de bedrijfsvoering. De deelnemende bedrijven zijn de jonge bedrijven of de maatschappen van vader en zoon, waar de opvolging al geregeld is. Het zijn de levensvatbare bedrijven, in ieder geval met boer als hoofdberoep. Iets van de grond krijgen is vaak moeilijk. Pas als men ziet dat er resultaten zijn én dat het geen geld kost, en het inpasbaar is in de bedrijfsvoering, gaan boeren meedoen'*. In dit geval heeft zich een nieuwe groep agrariërs aangesloten bij de vereniging. Bovendien heeft het milieusamenwerkingsverband Mars- en Westerstroom geleid tot de oprichting van de coöperatie Drents Boerenbrood (april 1996), die met succes het gelijknamige streekproduct op de markt heeft gebracht. *'De boeren hebben zelf de handschoen opgepakt'*, stelt Harssema dan ook tevreden vast.

